

tivno sredstvo nego i egzistencijalna kategorija pojedinog naroda. onda nema tih novaca koje ne bi trebalo žrtvovati da se osigura puna ravnopravnost jezika i varijanata. Stvarna, a ne formalna ravnopravnost jest skupa. ali je prijeko potrebna. To treba otvoreno reći.

## ZAKONSKI PRIJEDLOG: ČETIRI JEZIKA

*Krunoslav Pranjić*

Sve što sam o multipleksnoj problematici u navedenom konzultativno-debatnom sastanku rekao – pokušat ću što doslovnije, vjerno sada napisмено formulirati; dodavat ću tek tu i tamo, i to vizualno zgradama naznačiti – dodavati ono što rekao i nisam, ali što misao mojega izgovorenoga priloga ni u čemu ne mijenja već mu je samo dodavanje komplementarno. A rekao sam:

– Tekstovi što su ih pripremili slovenski drugovi, smatram, rađeni su toliko kompleksno i kompletno da im komplimentirati ne treba; no dosadašnji komentari i poneke negativne kritičke, digresivne, objekcije (s ove skupštinske govornice) ponukale su me da im, tim tekstovima, ipak komplimentiram. Na mene su oni, ovi tekstovi, ostavili temeljan dojam da su koncepcijski, da su inspiracijski nadasve, eminentno socijalistični. A to zaslužuje da bude istaknuto. Kad kažem socijalistični, onda mislim da je u njima s pravom (sada svjesno dodajem: i dostojno nasljedovanja) jugoslavenski samoupravljački socijalizam koncipiran pluralistički, a ne monistički; da ti tekstovi (s aspekta problematike koju razrađuju) afirmiraju *princip jedinstva u raznolikosti*, jedinstva *jugoslavenskog* u raznolikosti odista ravnopravnih nacionalnih (jezičnih) jugoslavenskih posebnosti.

Prihvaćam rezolutni stav tih tekstova da *Jugoslaviji ne treba svega jedan državni jezik*.

Ne prihvaćam ovdje izrečenu žaobu da je pogreška što u svim ovim poslovima nisu više konzultirani lingvisti »kao prvi najpozvaniji stručnjaci« za probleme o kojima je riječ. Sâm sam lingvist, ali se s ovoga mjesta, budući lingvist, rado diskvalificiram za raspravu jer pitanje o ravnopravnosti jezika jugoslavenskih naroda (i jezika na kojima bi se organi Federacije imali obraćati republikama) ni u kom slučaju *nije pitanje lingvističko* (niti je znanstveno); to je pitanje prije svega *političko-juridičko (konstitucionalno)*. Zato sada, i to veoma rado, i ne govorim kao lingvist nego kao član Socijalističkog saveza pozvan da nešto kaže (a lingvist je tek po slučaju, i to je ovdje irelevantno).

Da su, kojim slučajem – a dobro je da nisu – lingvisti bili više konzultirani, uvjeren sam: do ovih, ili do ovakvih tekstova teško da bismo došli. Jer: bilo bi tada (možda: divnih, uzorno učenih) lingvističkih ekspertiza, ali još bi više bilo (što beskonačnih, što zakrabiljenih, dakle neznanstvenih) lingvističkih n a t e g a.

Ali, iako sam sama sebe diskvalificirao da govorim kao lingvist, sada se (samozvano) rehabilitiram kao lingvist da bih tačnije (kvalificiranije) mogao reći: Vidite, drugovi, kad govorimo o tome kojim jezicima govore »narodnosti« u Jugoslaviji, onda o tome nema spora: Mađžari – mađžarski, Talijani – talijanski, Česi – češki, Rumunji – rumunjski, Turci – turski itd. Ali, nedoumice, pa sporne raspre nastaju kad treba pobrojati kako govore *jugoslavenski narodi*. Brojat ću odmah i slobodno reći – četirima: *makedonskim, slovenskim, srpskohrvatskim, hrvatskosrpskim*. Nije povodom nikakva spora ni to kad kažemo da su slovenski i makedonski jezici jugoslavenski; problem je kad se posebno definiraju te zasebice imenuju srpskohrvatski i hrvatskosrpski. Naglašujem (i svi mi to i predobro znamo): srpskohrvatski odnosno hrvatskosrpski *jedan je i jedinstven narodni jezik* po svojem supstratu. Ali, to je aspekt lingvistički. S aspekta političko-pravno-ustavnoga ono što lingvistički nazivljemo varijantama jednoga te istog jezika po osnovici – *mora imati status (dvaju) jezika*. Skup kojemu prisustvujem smatram da nema druge do konzultativne prerogative. Ali (isto tako) smatram da ovaj skup treba formulirati *zakonski* prijedlog (uz premisu da nema jednoga državnoga jezika) da su jezici jugoslavenskih naroda (i jezici kojima institucije Federacije komuniciraju s republikama) *četiri jezika*; još jednom: makedonski, slovenski, srpskohrvatski, hrvatskosrpski. *Zakonski* tako zajamčena ravnopravnost, uključuje i krivičnu odgovornost svakoga tko bi zakon kršio, odgovornost za koju bi – već prema mjeri prijestupa – nadležne bile da je utvrđuju sudsko-pravne institucije od suca za prekršaje do javnog tužilaštva. *Zakonski*, formalno, stvarno i zbiljski, zajamčena ravnopravnost četiriju nabrojanih jugoslavenskih jezika isključuje mogućnost supremacije jezika nad jezikom (varijante nad varijantom), sprečava neželjene ekscese.

Snaga, koheziona snaga Jugoslavije upravo je u njezinoj svakolikoj pa i jezičnoj i nacionalnoj raznolikosti, i to je snaga tek onda kad se te raznolikosti mogu ravnopravno, nesmetano i samosvojno očitovati; takve, one se organski i prožimlju i unapređuju. Nasuprot: negirane, neorganski, artifičijelno ili kako drugačije remećene – te su raznolikosti korozivne.

To bi bile moje primjedbe.

Moj prijedlog, nedogovarano, ali drago mi je što rimuje s prijedlogom što ga je ovdje prije mene iznio prof. Mihailo Stevanović. Ja prijedlog samo konkretiziram: da ovaj skup Prosvjetno-kulturnom vijeću Savezne skupštine predloži da razradi projekt (i programira modifikaciju) da se u svim školama II stupnja gdje je nastava na srpskohrvatskom, odnosno na hrvatskosrpskom, uvede ne fakultativno već *obavezno učenje slovenskoga i makedonskog*. Konzekvencije takve odluke i njezine provedbe bile bi višestruko povoljne:

– *političke*: i to bi bio oblik očitovanja ravnopravnosti četiriju jugoslavenskih jezika;

– *kulturno-etičke*: znanje je silna moć; ali ono se stječe samo dugotrajnim učenjem; učenjem bratskih jezika postajemo potencijalno kadri izvorno konzimirati i kulturne vrijednosti ostvarene u tim jezicima; time se konstituira i kulturni subjekt u čijem mentalitetu jednostavno ne može biti ničega što bi ga kvalificiralo – šovenski, npr.;

– *privredne* su konzekvencije takve odluke i provedbe konzekvencije iako posredne i dugoročne – ipak konzekvencije od važnosti: ne samo u sadašnjem trenutku intenzifikacije privredne reforme već i u razvojnoj perspektivi visoke tehnologije u jugoslavenskoj privredi – fluktuacija kvalificirane i visokokvalificirane radne snage među republikama bit će, zacijelo, trajna i potrebna pojava. Predznanja iz jezika drugih naroda Jugoslavije stečena školovanjem – tim će situacijama, zbog nužne jezične adaptacije novim sredinama – samo pogodovati.

## PISMENO I USMENO KOMUNICIRANJE

*Zdravko Malić*

Korijenje spleta problema koje nam je danas rješavati u oblasti hrvatsko-srpske jezične politike seže u prvu polovinu prošlog stoljeća, tj. u vrijeme kada se i na našem tlu zacrtava onaj oblik nacionalne svijesti koji je (razumije se: prilično izmijenjen, rekao bih čak – istrošen) još uvijek društveno živ. Prostrano historijsko razdoblje od dezintegracije staroslavenskog jezičnog izraza do prvih djelotvornih pokušaja stvaranja hrvatskosrpske jezične *koine*, pokušaja koji su krunisani bečkim Književnim dogovorom 1850. godine, obilježeno je raznolikošću u kojoj sile sjedinjavanja, koje su sporadično nastajale, nisu bile kadre da prevladaju brojne i raznorodne sile razjedinjavanja. Zasnovana na seljačkom govoru vukovska je jezična norma u Hrvatskoj prihvaćena i razvijana uz znatne i za profil hrvatske kulture značajne korekcije, koje su u određenoj, discipliniranoj mjeri omogućile komuniciranje duž vremenskih i prostornih dimenzija hrvatske jezične datosti, korekcije koje su tu vukovsku normu oplemenjivale dijalektalnim i stilskim elementima raznorodne, čakavsko-kajkavsko-štokavske hrvatske govorne i književnojezične stvarnosti. Taj proces jezične konsolidacije hrvatskog nacionalnog bitka, proces koji je od sredine prošlog stoljeća podrazumijevao hrvatskosrpsko jedinstvo (na određenoj razini i do određenog stupnja), odvijao se desetljećima – do početka našeg stoljeća – pod teškim okolnostima izvanjskog nametanja triju državnih jezika, njemačkog, mađarskog i talijanskog, dakle na periferiji službenog javnog života, polulegalno, u stiješnjenim oazama prosvjete i književnosti malog nedržavnog naroda. Inteligencijski više nego općenacionalan – hrvatska je buržoazija više i radije upotrebljavala tuđinštinu, a neobrazovani su se društveni